

ЕКОЛОГІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Економічні інтереси людства призвели до порушення розвитку природного середовища і не лише в окремих регіонах, де розвивається промисловість, а у глобальному масштабі. Відповідно все більше набувають актуальності питання екологічної відповідальності підприємств, що обумовлено загрозою техногенних та екологічних катастроф. Підприємствам доцільно розробляти та здійснювати програми природоохоронного характеру на постійній, системній основі.

Існуючі наукові положення, які формують теоретичний базис удосконалення систем екологічного управління, особливо з позицій відповідальності підприємств, доцільно представити у структурованому вигляді, виокремивши декілька актуальних напрямів.

1. *Дослідження дії ключових чинників формування системи забезпечення екологічної відповідальності.* Серед ключових чинників в роботі [1] зазначається роль держави та законодавства є рушієм «номер один», оскільки саме держава здатна спрямувати діяльність всіх господарюючих суб'єктів в напрямку підвищення відповідальності за стан навколишнього середовища. Інші вчені, зокрема, Sindhi S. та Kumar N. [2], Тарасенко І.О. [7, 8] узагальнили ключові чинники корпоративної екологічної відповідальності та виокремили: регуляторні сили, ринкові сили, саморегуляцію та вплив стейкхолдерів.

2. *Дослідження процесів формування та реалізації екологічної стратегії,* які базуються на обґрунтування важливості застосування стратегічного підходу до вирішення проблем природокористування. Так, в роботі Serwach T. [3] процеси формування екологічної стратегії пропонує здійснювати із застосуванням концепції «4 П» (product, price, place, promotion).

3. *Формування та удосконалення системи екологічного менеджменту та її вплив на результативність діяльності підприємств*

Найбільш важливий напрям, за яким працюють вчені це розвиток системи екологічного управління корпорацій. Серед найбільш значимих слід зазначити роботи [1, 4]. Iyer G.V. та Mastorakis N. E [4] дають характеристику елементів системи менеджменту, сформуваної на основі Стандартів системи екологічного менеджменту та приходять до висновку що лише системний підхід до управління

навколишнім середовищем дозволяє досягати досконалості в загальних показниках діяльності.

Метою дослідження є узагальнення підходів до формування системи управління екологічною відповідальністю з позиції мотивації, інвестицій та впливу на результати діяльності підприємства з метою визначення характерних властивостей системи та природи виникнення вторинних багаторівневих ефектів.

Екологічна відповідальність – є складним соціальним та еколого-правовим інститутом, який існує в двох формах: еколого-правовій (юридична відповідальність) і еколого-економічній (економічна відповідальність). Саме з таких позицій досліджується екологічна відповідальність у науковій літературі [1-3, 5, 6] та потребує управління в практичній сфері.

З юридичних позицій екологічна відповідальність виникає в результаті дії екологічного законодавства, яке визначає нормативи здійснюваних підприємствами викидів. У економічному аспекті екологічна відповідальність визначає величину витрат, які несуть підприємства на сплату податків, пов'язаних зі здійсненням викидів.

Відповідно, питання взаємодії з навколишнім середовищем є об'єктами управління: на рівні міжнародних інститутів та організацій, оскільки вирішити проблеми в межах однієї, навіть великої країни, неможливо; на рівні держави, оскільки виключно зважена екологічна політика кожної держави визначає характеристики екологічної діяльності на мікрорівні та формує підґрунтя для міждержавного консенсусу з питань охорони навколишнього середовища; на рівні підприємства, яке через розробку екологічної політики приймає внутрішні стандарти щодо технології виробництва, екологічності власне продукції та переробки відходів.

Виключно багаторівневий підхід та консолідацію зусиль урядів та бізнесу дозволять змінити тренди негативного впливу на навколишнє середовище.

Екологізація господарської діяльності підприємства означає: інші вимоги до придбаних сировини та матеріалів, перш за все, за критеріями екологічних вимог; впровадження екологічно-чистіших технологічних процесів; врахування сучасних екологічних вимог споживачів у продукції; вирішення проблеми утилізації та рециклінгу відходів.

Таким чином, завдання вирішення екологічних проблем слід розглядати як механізм інтеграції всіх функціональних сфер на принципах екологізації та їх підняття на інший рівень розвитку. Втілення екологічних питань у сферу функціонування підприємства вимагає організаційного виокремлення функцій екологічного менеджменту, екологічного аудиту, екологічного маркетингу, екологічного інжинірингу тощо.

Система екологічного менеджменту (СЕМ) являє собою системний підхід щодо врахування енергетичних та екологічних цілей і пріоритетів в поточній діяльності.

Міжнародна організація по стандартизації (ISO) розробила стандарти, які допомагають організаціям дотримуватися активного підходу до вирішення екологічних питань: серія стандартів ISO 14000 з екологічного менеджменту. Стандарт може використовуватися в компаніях і підприємствах різних галузей промисловості та може бути адаптований до місцевих вимог і умов.

Логіка екологічного управління "запобігти - зменшити - відновити - компенсувати". Саме в цьому контексті і повинне здійснюватись управління екологічною відповідальністю на підприємствах у сучасних умовах. На основі узагальнення світового досвіду з досліджуваної проблеми для системного вирішення екологічних проблем пропонуємо впровадити у життя *модель екологічної відповідальності підприємства*, стрижнем якої повинна стати ціль – формування позитивного іміджу компанії. Пропонована модель передбачає: розробку концепції екологічної відповідальності підприємства, формулювання економічної політики підприємства, розробка етапів реалізації пропонованої політики.

За результатами проведених досліджень слід констатувати:

1. Процес управління екологічною безпекою промислових підприємств залежить як від внутрішнього рівня розвитку екологічного менеджменту, так і від рівня державної екологічної інфраструктури та розвитку її окремих елементів. Внутрішня організація структури забезпечення управління екологічною безпекою підприємств є можливою лише на основі державної підтримки процесів екологізації.

2. Найбільш важливою рисою управління екологічною безпекою промислових підприємств є формування нової ринкової структури господарського механізму природокористування на всіх рівнях національної економіки, де в основі – зміна ролі і функцій держави в соціально-економічних процесах, побудованих на засадах екологічних імперативів сталого розвитку, з одного боку, і формування екологічно свідомого підприємництва, з іншого.

Досягнення екологічних цілей окремими підприємствами не можна вважати вирішенням глобальних екологічних проблем зважаючи на їх масштаби та тривалість існування, однак представлені дослідження свідчать про те, що результативна

діяльність підприємств у сфері екологічної відповідальності виходить далеко за межі самого підприємства: відбувається удосконалення паливної та циркулярної економіки, зменшуються негативні впливи на оточуюче середовище, змінюється філософія суспільного розвитку в напрямку відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Dummett, K. Drivers for Corporate Environmental Responsibility (CER). *Environment, Development and Sustainability*, 2006, vol. 8, pp. 375–389.

2. Sindhi S., Kumar N. Corporate environmental responsibility - transitional and evolving, *Management of Environmental Quality: An International Journal*, 2012, Vol. 23 Iss: 6 pp. 640-657.

3. Serwach T. *Environmental Marketing Strategies in Business and the Environment* editors Dorozynski T., Kuna-Marszalek A. Wydawnictwo Uniwersytetu Lodzkiego, Lodz, 2016, pp.101-120.

4. Iyer G.V., Mastorakis N. E. *Environmental Management System for the Organization to Achieve Business Excellence. Proceedings of the 6th WSEAS Int. Conf. on Systems Theory & Scientific Computation*, Elounda, Greece, 2006, 21-23, pp.220-232.

5. Касич А.О., Литвиненко Я.О., Мельничук П.С. Альтернативна енергетика: світовий та вітчизняний досвід Наукові записки. Серія „Економіка”, 2013. Вип. 23. С. 43–47.

6. Касич А.О., Литвиненко Я.О. Чинники розвитку альтернативної енергетики у сучасних умовах Економіка та суспільство. 2017. 12, 93-99.

7. Тарасенко І.О., Галаган О.Ю. Передумови переходу підприємств України до сталого екологоорієнтованого розвитку / *Економіка, фінанси, облік та право: аналіз тенденцій та перспектив розвитку* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч.2. С. 49-52.

8. Тарасенко І.О., Галаган О.Ю. Основні показники природоохоронної діяльності в Україні в контексті сталого розвитку / *Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 7 травня 2020 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч.1. С. 51-53.